

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՆՈՒՄ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՆՈՒՄ ԸՆԴՀԱՆՈՒՄ 1870

ԹԻՒ 885

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Լուրացի արտաքին քաղաքականությանը առայժմ հանդարտության մեջ կը դադարի՝ զույգ է ի պատճառս անհանգստության և որ կը տիրի մեծ տերությունացիների քաղաքականությանը վերայ :

Գաղղիոյ մէջ թէպէտև ժողովրդեան քուէից արդիւնքը նպատակաւ յոյժ եղաւ կայսերական կառավարութեան նպատակին , այսու ամենայնիւ հակառակորդ կուսակցութիւնները տակաւին չհանգարտեցան , կիրքերը բորբոքեալ կը մնան և խռովայնութիւնը կը շարունակուի : Հետեւեալ կառավարութիւնը պարտաւորեալ է օրինաց բոլոր իրաւունքները պարտէ չատարակայ անգործութեան վրդովելները : Այսպիսիներէն մէկը ըլլալով փարիզի Մարտի 17-էն անուր օրացիին զխառն խմբագիրը , բանտարկութեան և տուգանաց դատաւարանցաւ և լրացոյցն հրատարակութիւնը առժամանակայ կերպիւ դադարեցաւ :

Լատինոյ նորահաստատ կառավարութիւնը բոլոր ջանքիւ կաշխատի այս ընդարձակ տէրութեան մէջ գտնուող դանդաղ արդիւնքները իրարու հետ համաձայնել և կայսերական սահմանադրական միութիւնը հաստատուն պահել : Բայց այս խնդիրը դիւրին զործ չէ . վասնզի իւրաքանչիւր արդիւնքութիւն առանձին ինքնօրինակութիւն կը պահանջէ , մի և նոյն արտօնութիւնը և մի և նոյն շնորհումներ որ կը խնդրէ , որոնք զօրաւորեալ զայն տէրութեան մը տրուեցան , այս և ուրիշ պատճառներով իրարու վերայ կը նախանձին , զերար կատեն և վերջապէս իրենց ընդդիմադրութեամբ ընթացքով տէրութեան ազատաւրական սահմանադրութեան յառաջդիմութիւնը արգելք կը ըլլան , որուն կազմութեանը այնչափ ջանադիր եղաւ մասնաւոր Պալատի ի փրկութիւն աւստրիական կայսերական : Այս ծանր դժուարութիւնները յաջորդութեամբ պիտի լըննան արդեօք և ինչ կերպիւ . ժամանակը պիտի յայտնէ մեզ : Բայց չեմք վարանիր այժմէն զորոյցելու թէ Լատինոս-հունգարական տէրութեան այս կացութիւնը անվտանգ չէ . մանաւանդ որ իւր գրացի կառավարութեանց հետ սերտ չըլլալուն , ի պատճառս իր արտաքին քաղաքականութեանը վերայ :

Թեանց հետ սերտ չըլլալուն , ի պատճառս իր արտաքին քաղաքականութեանը վերայ :

Իտալիոյ մէջ առաջակայ խումբերը քաղաքական հակառակորդ կուսակցութիւններէ դուրսեալ , սեղանի վրայ հասարակաց անգործութիւնը մեծապէս կը լրգոյն : Սակայն թէ կառավարութիւնը հզօր փնջներ ի դործ կը դնէ և շրջապահը յիշեալ խռովարար խումբերը ցրուելու և անոնցմէ շատերը ձեռք ձգելու , սակայն հազիւ թէ հանդարտութիւնը նահանգի մը մէջ կը հաստատուի , ուրիշ անգամ խռովութիւն , առաջակայ նոր խումբ մի երևան կը լինէ : Այս չարեաց պատճառը քաղաքական կարծիքէ յառաջ կ'ելլէ . և կառավարութիւնը վախճալով որ կարիպալիտի մատը անոնց մէջ չըլլայ , քանի մը պատերազմական նախք օրոշած է օրպէսզի Քարթէրա կը լընայ վերայ հսկեն միշտ , ուր ինչպէս յայտնի է , կը ընկնի այժմ յիշեալ հոշակաւոր ծերունի զօրապետը :

Լոնդոնի կառավարութիւնը տակաւին կատարեալ վախճան մի չէ տուած Օրօրոսի լեռան վրայ եղած սպանութեանց խնդրոյն : Իսկ և Լոնդոնի երեսփոխանական ժողովոյն մէջ ծանր առաջարկութիւններ եղան հէլլենական կառավարութեան դէմ , այսինքն կը խնդրուէր որ նոյն կառավարութիւնը ժամանակի մը համար յանձնուի պաշտպան մեծ տէրութեանց կողմէն : Կարգեալ յանձնաժողովոյ մը , որուն պաշտօնը պիտի ըլլար առաջարկութիւնը բնաջնջ ընել և բարեկարգութիւնը ու ապահովութիւնը հաստատել : Հէլլենական մէջ , սակայն արտաքին զործոց պաշտօնին լոյրով Վէրընտըն այս նուազագույն ժամանակութիւնը որոշուած փաստերով և ազդայ մէջ փոխադարձաբար հաստատուել օրինաց զօրութեամբ հերքեց . հետեւեալ երեսփոխանական ժողովոյն մեծազոյն մասէն չընդունուեցաւ , մանաւանդ որ շէլլենացոց թագաւորը , այսպիսի ազդեցական փնջներ , որուն զործագրութիւնը արգելելու համար , յառաջագոյն յայտարար մի յուղարկած էր պաշտպան մեծ տէրութեանց թէ նախամեծար կը համարի Հէլլենական թագաւորական տիկնոջ հրամարիլ քան թէ յանձնառու ըլլալ ընդունելու օրէն նուազագույն միջոց մի ի ճիշտ պատուին հէլլենական ժողովրդեան :

Լոնդոնի մարգարիտաբար կը վարուի միշտ իրան տանցեայ հետ . և անոնց օրինաւոր դանդաղանաց հետեւեալ տեղադրութիւն կը ընէ , սակայն միանգամայն ամեն հարկաւոր փնջները ի դործ դրած է : Ինչիւն անհրաժեշտ եղանագործութիւնները զսպելու . որոնք իրենց ապստամբական ապօրինաւոր ընթացքով չեն դադարիր իրենց համազօր ժողովրդեան ողջամիտ մասին անգործութիւնը խռովելու և անոր ցաւալի դժբաղդութիւններ պատրաստել :

Լատինոյ մէջ ինչիւնները յառաջընթաց բազմաթիւ կամաւոր գործերով յարձակիլ Քանաւայի երկրին վերայ , որ Լոնդոնի տէրութեանը կը վերաբերի . բայց ամենին չյաջողեցան : Քանզի Քանաւայի մեծ քաջութեամբ դէմ դրին անոնց յարձակմանը և հալածեցին զանոնք : Միւս կողմէն Միացեալ Միացեալ Լատինոյ կառավարութիւնը ամեն հարկաւոր կարգադրութիւնները ըրած էր այս ապօրինաւոր ձեռնարկութիւնը արգելելու համար , որուն գլխաւորները այժմ յիշեալ կառավարութեան ձեռքը անցած և բանտարկուած են :

Լոնդոնի փոխարքային հրամանաւ , իւր եկամտից պաշտօնեան անցեալները ներկայացոյց ազդեցիկ երեսփոխանաց ժողովոյն , որ զուարեալ էր ի Գահիրէ , զտարեկան եկամուտը և ծախքը եղիպական կառավարութեան , սկսեալ 1869 Լպրիլի 1-էն մինչև ի 1 Լպրիլ 1870 . Այս պաշտօնական ցուցակէն կը տեսնուի , որ եկամուտները հասեր են ի զուար 190 միլիոն 460,142 ֆրանքաց և ծախքը 152 միլիոն 665,068 ֆրանքէն : Եւ հետեւեալ եկամուտներէն աւելցացը 37 միլիոն 795,074 ֆրանք է որ կը մնայ ի դրամարկոյն :

Մարաքայի Լուրացի մէջ շատ տէրութիւններ կը գտնուին , որոց նախանձին յոյժ պիտի երևայ դրամական այսպիսի յաջող կացութիւն մի : Հետեւաբար բոլորովին զրպարտութիւն է այն խօսքը , զոր խռովիկն հակառակորդները հրատարակեցին թէ Լոնդոնի փոխարքայական Բարձրութեան անցեալները Քանաւայի տիկնոջ փարի դրամատունէն ըրած 4-5 միլիոն լիւայի փոխառութիւնը , եղիպական կառավարութեան պիտոյիցը համար է , և այս խնդրոյն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Ք

Մեր ընթերցողաց ծանր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հետեւեալ խոսակցան յօդուածոյ վերայ՝ զոր Ֆիդուկցի լա Նալիոն կողմէն խոսակցան օրագրոյն Մայիսի 5 րոպոյն մէջ հրատարակուած է և որուն բարձրագոյնը՝ Մեմուրայի օրաթերքին Մայիս 7-19 րոպոյն մէջ կարդացիք :

Հոռոմայ և իրեն զործակալներուն «նենգատորութիւնը և յաջողութեան» ողբին լրեւելի ազգաց վրայ յետին ատիժանի ծանրացած է հիմա , և չկայ անկողմաւոր և արդար-սոսո՞սան մը : Եւ յորմէ ծանկուն ըլլայ այդ :

Գիտէ ամենայն ոք , որ արտաքին քաղաքական իրաւասութեան յատուկ առարկան է իւրաքանչիւր ազգաց սեպ : Հակառակ արտաքինութիւնները , սովորութիւնները , արարողութիւնները և առանձնաշնորհումները տնտեսիկ առանձնաշնորհումներ , կը ստան , և արարողութիւնը , սո-

վորութիւնը և բարեկարգութիւնը , որոնք յարեալ բոլորովին տարբեր են յարեալից :

Գիտէ ամենայն ոք թէ միջին դարէն առաջ ոչ երբէք պատերազմ խառնուած են արեւելից բարեկարգական գործոցը . մանաւանդ թէ խառնուած արգելած են Լատին միաթմարներուն , որ ամենին հեռու կենան խառնուելէն : Եւ ամենց բազմակերպ յանդիմութիւնները սանձեղու համար էր որ հետեւեալ Բորթալանտի Մ. Ժողովին այլայլ պատուէրներ և մեծամեծ վճիռներ տրուած են , (քանի որ դեռ բռնակալութեան և բոլոր աշխարհի տիրապետելու ոգիէն չէր բռնուած) : Այսինքն մէջ նշանաւոր է 1702 Յունուարի 31 տրուած կոնգրակոյ որ բոլոր նախընթացներուն համաձայնութիւնէն է : Այս պիտի էր նաեւ Բենեդիկտոս Ժ. Ի 1743-ին և 1755-ին համարաւոր կոնգրակոյն , որոնցով այդ անմահ քահանայապետը ոչ միայն արեւելեան ազգաց եկեղեցական իրենց յատուկ կարգաւորութիւններուն ամբողջութեամբ և օրհնականութեամբ պաշտպան կը լինար , այլ կը հրաժարէր նաեւ ծանր և նշանաւոր խօսքերով անոնց վերահաստատութիւնները , որ Լատին միաթմարներուն ինքնակամ հաճոյիքը և բռնութեամբ վերցնում էին կամ խախտում կամ փոփոխելու ի շարք գործածելով պատին և Ս. Ս. Թոմոյն անունը (ինչպէս որ կը նշանակուէր Հոռոմայ նոյն գործակալ երբ) :

Զատնի յառաջարկելով , օրագրոյ բովանդակ հանրապետական խոսքով համար հրաւիր կը կարգաւոր , որոնք իրենց վրիճար կաթոլիկ անունով կը պահեն . սակեալ «կաթոլիկ քաղաքականութիւն» (Զալիկա զաթոլիկա) ան-

ուանածէն , մինչև ողորմելեայ յետագոյնը , որ ցուցնեն մեզի թէ հիմնական քահանայապետը (որուն մեր խորին յարգութիւնը չեմք զղանար , իրեն տեսանելի զուրկ եկեղեցոյ , իրեն գերագոյն դատաւորի հաւատոյս և ի բարոյականի , և իրեն կեղծուն կաթոլիկ միութեան) որով իրաւամբ կը լրկէ ի Կ. Պոլսի իւր «Առաքելական նուիրակը» , որ արեւելեան ազգի մը վրայ «պատրիարքական» իրաւունքներ զործածէ , որ նմա երբէք չնորհուած չեն ի կանոնաց , բայց Եթէ իւր արեւմտեան ազգաց վրայ . Սիլիկ կարիք է որ նոյն խիւ չ'ուղմ ազդեցական այն սկզբունքները որ ի գերագոյն քահանայապետաց ստէպ յեղիցեալ են : Կեղեցիկեալ Ա. ոչպէս կը լինի Լիւրիկոյ եպիսկոպոսաց , ինչիւն մեզի օրէնք , և ոչ թէ մեր օրինաց ինչեմբ . հնազանդութեան կանոնաց , մեր որ կանոնաց պահպանութեանը կը հսկենք : Զատնի ալ Պաղարկոյ եպիսկոպոսաց կը գրէ , «Հարց սահմանադրութեանց հակառակ բան մը ընդունել կամ փոփոխել , և ոչ մեր այս աթոռոյ իշխանութեանը տրուած է . վասնզի հնութիւնը առ մեզ բազմաճիւղ արմատներով հաստատուած է , որում մեծարմբ ընծայել կը պատուիրեն հարց հրամանները» : Եւ մեծն Գրիգոր առ Նատալիս եպիսկոպոսն Սալոնայի կը գրէր «քան լիւր ինձ , որ իմ քահանայականութեանը նախնեաց սահմանադրութիւնները եղծանեմ որ և է եկեղեցաց մէջ , վասնզի ես ինքն զանձն իմ անարգած կը լընամ , եթէ իմ եղբարցս իրաւունքը խախտեմ» :

Սրբ միթէ նենգամտութեան մէջ չէ՞ նա որ կը նար և պատէր էր գիտեալ այդ վարդապետութիւնները , և հա-

նկատմամբ խարժարողն ինքն ինքն զբաղած տրեքերը ի դերե հանելու համար փոխարքայն յառնուն իւր մասնաւոր հաշուոյն ըրաւ նոյն փոխառու թիւնը ։ Բայց ինչպէս վերը ըսինք , այս տարածուած խօսքը՝ խրատիկին հակառակորդաց թշնամու թեանց արդիւնքն է , և Նորին Բարձրութիւնը ուրիշ բանի համար չըրաւ յիշեալ փոխառութիւնը՝ այլ փայն Նշխարաւոր մէջ ունեցած իւր բազմաթիւ երկիրներուն մշակութիւնը ևս քան զէս զարդացընելու և անոնց մէջ գտնուած զանազան գործատուները և արհեստական հիմնադրութիւնները ծաղիկեցնելու համար ի յառաջող իմութիւն Նշխարաւոր բնակչաց ։

ԲԵՐԱՅԻ ՀՐԴԵՂ

Ահազին հրկիզութիւն մի որ անցեալ ամսոյ 24ին կէսօրէն մէկուկէս ժամ ետքը պատահեցաւ , հոյ ճարակ ըրաւ գրեթէ դոյրը Բէրա , Կ . Պօլսոյ աւանդեղեցիի ու ամենհարուստ արուարձանը , Լյուսմիսի սարսափելի դժբաղդութիւնները կամ լաւ ևս է ըսել երկնային հարուածը չիրար նկարագրուիլ առանց դառն արտասուաց ։ Եւ սուղիւ ինչպէս կարելի է , առանց մարդոյս աչքը արտասուք լեցուելու ծանուցանել թէ 8 կամ 9000 տուն քանի մը ժամուան մէջ մոխիր դարձած են , թէ 50,000 հոգիի չափ ամեն հասակի և երկու սեռին վերաբերեալ անձինք , առանց պատասխանարանի կրնան , թէ բազմաթիւ ծերունիք , տղայք և կանայք մեղ և աւնօթի կըստըտին փողոցները Սարսափելի հարուած , որ շէնքերէն ի զատ , մարդոց կենացը վերայ ևս յարձակեցաւ ։ Ինչու որ կըհաստատեն թէ 2000 հոգիի չափ՝ զանազան պատճառներով զոհ եղեր են այս ահազին հրդեհին , որ արեւելեան բուռն հովէ մը կատաղաբար յառաջ մղուելով 12 ժամ աներ է . ի դերե հանելով մարդկային զօրութիւնը , որ ամեն կերպիւ կըջանար անոր ընթացքը արդիւնքը ։

Օղոստափառ Սուրբանը փութացաւ անձամբ դուր ի կալաթայ-Սէրայը , ուր կըգտնուէին արդէն բարձրա , Լալի փաշան և ուրիշ լիաւոր նախարարք , և իւր ներկայութեամբը մեծապէս քաջալերեց հրդեհը մարելու աշխատողաց անձանուէր ջանքը ։ Կոբնի վեհափառութիւնը՝ մարդասիրական վեհաձան զգացմունքն շարժեալ իւր մասնաւոր դրամարկիւն 10,000 լիւա շնորհեց ի միութարութիւն և ի նպաստ աղքատ հրկիզեցող , և միանամայն հրաման ըրաւ մահմէտական զերդաստանաց որ չլընան իրենց տուններուն մէջ ապաստանարան մը տալու հրկիզեալ քրիստոնէից ։

Ըրդէն Կ . Պօլսոյ մէջ յանձնաժողով մի կազմուեցաւ , հրկիզեալ դժբաղդներուն օգնութիւն ժողովելու ։ Լյուս յանձնաժողովոյն նախագահն է եկամտի տեսուչ փսեմա . Ստորք փաշան և անդամներ ։

Կառակ կըգործէ ասոնց դէմ : Այլ կըհամարձակի հաստատել թէ Հոռոմ զատնք պէտք էր կամ էր կրնոր գիտնալ :—Հոռոմ ուրեմն յայտնի երկցուց իւր ճիշտ գամիտ խորհուրդը ։ Եւ իւր « յայտարարութեան » քաղաքականութիւնը այնպիսի նիւթաց մէջ խառնուելով , որ իւր պատրիարքական իրաւասութեանն զօրու էր ։

Այլ անժխտելի ճշմարտութեանց դէմ , թող ցուցը նեն մեղի մեծապատիւ օրագրապետները , սեւ , մանուշակ ու կարմրուկ գոյներով զգեստաւորեալ աստուածարան կանոնադէտները , որոնք Եղեզաի հաչեցին արեւելեան կաթողիկէ Հայոց դէմ , իրենց Հասուն գոմի Պատրիարքը մերժեցնուն համար , թէ ինչպէս կրնայ արդարանալ Հոռոմայ այդպիսի հոնդիստոր յախշտակութիւն մը ուրիշին « ազգային պատրիարքական » իրաւացը :—Այլ առաքելական նուիրակը՝ գերա . Բլիւլմ , որ Արեւելեան եկեղեցւոյն 38 քահանայից դէմ վճիռ հանեց խախտման (կախալայման) յԱստուածայնոյ , միթէ կարո՞ղ էր այդ վճիռը հանելու . ունէ՞ր իրաւասական իշխանութիւն :—Պարտական են այդ քահանայք հնադանդելու անոր :—Ոչ , և ոչ երբէք . վասնզի ոչ որ բռնադատուած է հնադանդելու անոր , որ չունի իշխանութիւն հրամայելու ։

Ըսեն թերեւ , որ Առաքելական նուիրակը հոն խորհուրդեալ , որպէսզի գաղղը ի հնազանդութիւն անէ իրեն Պատրիարքին , զոր մերժեց էր :—Անընդունելի ենթադրութեամբ թող համարուի թէ իւր պաշտօնը պիտի ըլլալ « կանոնական հարցախորժի ատեան » մը բանալ հասկընալու թէ ինչ պատճառաւ ոտք ելեր էր աղղը իւր

ընեն , Օթոման պանքային տեսուչը , Բրէտի ժէնէրալ պանքային տեսուչը և մեծա . տեարք Բաման , Զարիֆի , խրիստաքի էֆէնտի , Սթէֆանօլիէ , Տուպիի , Կ . Լէոն , Սթէֆանօ Բալի , Կ . Բօրօնէոս , Բ . Բարաբանոս , Ս . Բալքոցոս և Բլաւոս ։

Ըրած տեղուանց ընդարձակութիւնը 750,000 քառակուսի կանգուն է , և կըհաշուեն թէ այս հրդեհէն քիսա կըողներն են 5000էն աւելի յոյն դերդաստանք , 4000ի չափ Հայ և հոռոմական Հայ ընտանիք և 500 եւրոպայի ընտանիք , պանդուխտներն և ճանապարհորդներն այս թուոյն մէջ չգնեցուց ։

Հոյ ճարակ եղղ զլիաւոր շէնքերն բազմաթիւ են . որոց մէջ յատուկ յիշատակութեան արժանի կըհամարուի Նշխարի դեպքանատունը՝ որ քարուկիր , հոյակապ և ամենագեղեցիկ պալատ մըն էր : Հեռեւեալներն ևս՝ այրած զլիաւոր շէնքերուն կարգը կրնան անյիշել , որք են Ղալաթիա—Սարայի պահապանոցը , Բէրայի Հայոց եկեղեցւոյն բոլոր գլորոցները , կալուածներն և տուններն բաց ի Լէֆազարէն , Վեհեթիկի , Վեհեթի և Նուտիեան Հայ կաթողիկէ միաբանութեանց գլորոցները , Հալէպցիներուն եկեղեցին , Լաթիանց Ս . Լորդրութիւն եկեղեցին ։

Կըսուի թէ ապահովուած շէնքերուն գումարը 100 հազար լիւայի կըհասնի , զոր ապահովական ընկերութեանց Կ . Պօլսոյ գործակաւորները հրդեհին հետեւեալ օրէն սկսեալ փութացեր են վճարելու ։

ԱՂՔԱՅԻՆ

Հայ կղերիկ գայրակղական գործքը ։

Կըսեմք թէ երեք մշեցի վարդապետք , որոնք ժամանակէ մը ի վեր Կ . Պօլսի կըգտնուէին դանապատառք , ամենա . խրիմեան սրբազան Պատրիարքին հետ մօտերս խօսքի գալէ և սաստիկ բանակուելէ ետեւ , Բարձրագոյն Իրան աղեքսադիր մի մատուցեր են , ծանր ամբաստանութիւններ ընելով Կոբնի Սրբազնութեանը դէմ և խնդրելով որ դատ վարեն անոր հետ աղղային մասնաժողովոյ մի առջև որուն կազմութիւնը կըխնդրեն յատկապէս իրենց այս գործոյն համար ։

Բ . Իսթուր անոնց բողոքագիրը Ս . Պատրիարքին յուղարկել է և հարկաւ պատասխան մի կուղէ ։

Ստոյգ է թէ յիշեալ վարդապետաց համար , (որոց անուանքն են Լալիէ , Կարապետ և Սիւրիթար) աւանործան և անիրաւ անձինք են , կըսուի , այսու աւանայնի յուսմէք թէ աղղային մեծարդոյ Վաքուլութիւնը հոգ կըտանի այս գործոյն վրայոք պաշտօնական բացատրութիւններ տալ ողջամիտ հասարակութեանը որ անտարակոյս կուղէ իմանալ այս բողոքագրոյն պատճառը ի շինութիւն իւր ։

Պատրիարքը մերժելու , բայց ոչ երբէք իշխանութիւն ունիլ այն 38 քահանայից , որ չուղեցին իրենց աղղային իրաւունքը ուրանալ , « կանոնական պատժով » դատաւարութիւն (Իւր վախ տալու մտքը կամ վրէժխնդրութեան ոգին մը գրգռուած և կամ թէ սխալ ենթադրութիւն ըլլալ բռնուած , որ եթէ այդ քահանայք ետ քաշուէին ըլլան , ժողովուրդը ինքզինքը առանց քահանայի յանկարծ գտնելով , կուգայ յուսահատեալ իրեն ոտքը կիցնայ որ միջնորդ ըլլայ զինքը իւր պատրիարքին հետ հաշտեցունելու) :— Բայց ասկէ ինչպէս « կանոնական հարցախորժի ատեան » կըբանար , երբ գերա . Հասունեան յանցաւորութիւնը ,—սկսեալ 1846էն երբ Սիմոն . կանոնեամբ Կ . Պօլսոյ աթոռն ելաւ , քսանհինգու մեան ընթացքին մէջ ամեն կերպ բռնութիւններ , անիրաւութիւններ , խաբէութիւններ գործածեց իրեն վառասիրութիւնը յաղեցունելու , ինքզինքը հարստացընելու ուրիշին կտակները խաղախելով , և Լիոնեան Բրօքսիանայի մեծագումար առատաձեւութիւնները իրեն սեփականելով , (1) և ուրիշներուն աւերակներուն վրայ ինքզինքը բարձրացունելու . և հուսկ ուրեմն այն վերջին մատնութիւնն ալ կատարեց որ պատրիարքական

(1) Սկսեալ ամին Մալիսի մէջ հրատարակուած Annales de la propagation de la foi կոչուած քիւ 244 տետրակին մէջ , Լիոնեան Բրօքսիանայի պաշտօնական կերպիւ կըյայտնէ քէ 1868ից գերա . Հասուն պատրիարքին տուեալ է 72,000 Ֆրանք ի նպաստ իւր պատրիարքութեան վիճակաց եւ Կ . Պօլսոյ Միւրաբեան վարչապետից համար ։

— Հետեւեալ նամակն ևս , զոր Հնդկաստանէն ընկալաք , այն երկրին աղղային կղերին անվայելուէ և անարժան ընթացքը կըպատմէ . որ ոչ նուազ մեղադրելի է քան զյանդուղն վարմունքն վերոյիշեալ վարդապետաց ։

Կալաթա , 3 Մայիս 1870 ։

Պատուելի խմբագիր Արշալուսոյ ։

Ընթերցմամբ դիմ 878 պատուական լրագրոյդ՝ ուրախացայ խմանալով թէ Կ . Պօլսոյ Հոռոմ սրբազան մար սինդիկատն բարձեալ խանդարեալ յեկեղեցւոյ զՍտուանդեղղէմ սովորութիւնն կրկնակնուէր առնելու զայլ քրիստոնէոյս ։ Չի այս սովորութիւնն բնական ի նոսա՝ որչափ թուի ընկալեալ ի վերջոյ յունիթօրաց , որպէս և գումանա արարողութեանց ի Լատինաց՝ յիտ միւս անգամ միայնակեց ընդ նոսա՝ յամի Տեառն 1438 ։ Այլ եթէ՝ այս և եթէ՝ այն՝ ոչ սակաւ ուրախութիւն լիցի տեսանել զհամակրութիւն և զսր միաբանութեան սրբաւորան « Քերց » (եկեղեցւոյ տակ) ի լրութիւն բանին « Բրիտանի » (Չի կըլիցի մի , որպէս և սեք մի եմ) ։ (Յուլի . Ժէ . 14 .)

Սակայն ասացէք ինձ թէ կա՞յ յաշխարհի ուրախութիւն իմն թարց զլիազորական տրուութեան . որչափ մերովս այժմէն չափ ի տարադարձն . զի զոր ունիլ անվայելապէս թուի . և զոր չունիլ մերս եկեղեցի՝ ունիլ սկստնի ի ձեռն ողիական պոչուոնկից ։ Չի յանցեալ Նոյեմբեր ամսոյ լատինացի երկուստարդ մի Ջոն Սէֆրիթ Վալիս անուն՝ ամուսնանալ կամեցեալ ընդ Կատարին դստեր Հայագղի միւս (պոլսոյ Միւսայոյ) , չիւմեղ ձորն զիմութիւն դատելն ընդ այլաղղոյ , զինանէ երկուստարդն յինդուէրութիւն դաւանութեան մերս եկեղեցւոյ , երկամբ փակեալ զանձն թէ ոչ ի սր դատելուն՝ այլ ի ներգործման հաւատոյ և խղճին , յորժամ և հանոյն եկեալ հայտատի մերս աղղախառ եկեղեցւոյ ։ Համաձայնեալ ամենեցուն սոցա՝ կաննն յեկեղեցին առ քահանայս , ուր և երկամբ ուխտեալ զհանդերձեալ ծնունդն իրենց մկրտելու յեկեղեցւոյ մերում և առնել նոցա ընդ ինքեանց հայտատի մերում դաւանութեան հաճեալ և նոցա՝ տան զօրհուրութիւն , ուխտել զինքն ի փեսայն և ի հարսն զպսակ ։ Այս առժամանակեայ տրդի առաղերշոյն հրամայէ միւս՝ հարստակ քահանայի մոծանել զրեւոյն յեկեղեցին և զորով մեռնաւ . որպէս և նորա կատարեալ զպատուէն ի դասի՝ յանդիման սաճարին և ոչ անընթեք աւագանին (1)

Յետ ասուրց մինչ հանդերձին նոցա մտանել ընդ խորհրդով սրբոյ ամուսնութեան , զլայեալ աւագերիցուն զիւստանանէն ի բոց մերժէ զնոսա , տալով պատճառաւ

(1) Եկեղեցին մեր աստ՝ ունի կրկին աւագան մեծ ի խորանի վասն մկրտութեան հասակաւորաց . բայց զորովս ասացելոցս՝ ստի կատարեալ ի դասի , որոյ մերկութիւն անձին տեսանելի արարեալ մերձակայից , ամօք մեծ ։

ընդհանուր իշխանութիւնը Հոռոմ Բրօքսիանայի մեծ քը վաճառեց ,—այս յանցանքները , կըսուի , խայտառակ կ'ցան ընդ աշխարհ ամենայն , Գողգոթայ , Աւստրիա , Պերսիանայ , խալիկոյ օրագրերերով , և ամբաւ տեալ յաշխարհ և հրատարակութիւններով , մինչև նաեւ իր ներքին թղթերով , զորս գրեր էր առ Բրօքսիանայից զերապատիւ հրամանատարը ։

Ըսինք անընդունելի ենթադրութեամբ , քանզի ի Կ . Պօլսոյ որ և է « կանոնական հարցախորժի ատեան » մը կանգնելը յանուն զինքը խրկողին , այնպիսեայ համար , որոնք « Սրբազնական իրաւասութեան չեն վերաբերիր , պատրիարք սկան իրաւասութիւն » մը գործածելէ իւրեն պատրիարքական երկրին սահմանէն դուրս ։

Այլ եթէ ըստ հասարակաց իրաւանց սկզբան , թէ « զոր ինչ դատաւոր մը իրեն սեփական իրաւասութեանն դուրս կըգործէ , ոչինչ է » .—Թէ ըստ կարդի կանոնաց իրաւագրութեան , թէ « բացարձակապէս ոչինչ է , այն ամենայն , որ ինչ ընդդէմ իրաւանց կըգործուի » և թէ , ըստ օրինական սկզբան , « այն որ յարմարայն ոչ ինչ է , չիրար օրինաւոր ինչ յառաջ լիւրի »—գերա . Բլիւլմի վճիռը ընդդէմ 38 քահանայից , որով խախտեալ էր ուղեղ իրենց իրենց պաշտամունքին , բնաւ ամենին ոչինչ է ըստ կանոնական իրաւանց . ուստի և այդ խախտումը ամենեւին անգոր է ։

Եւ ոչ իսկ այն բանութիւնները , որոնք ի Հոռոմ կատարուեցան նոյն արքունեայ պաշտօնակալներուն ձեռքը Լիւթանայի Ստուանդեալ հայագղի միւսնանց վրայ , Տիգրանակերտի . Կաթողիկոսին փոխանորդին վրայ ։

Հին և նոր հայերի որ ի դիմաց եղբորն հարսնացուի ընդ մեր ծառերի փետային . առ որ շուտաբեալ ամենեցուն բանայ հայր դուտերն համարապատասխանութիւն ընդ Ա. ազգերէնցն գնեղով առաջի նորա զօրինակ այնպիսեւ եղբոր թեանց զառնախնեօք՝ մանաւանդեւ ձեռամբ հօր նորին . սակայն ի դուր՝ յորժամ անյուր հեղինակին : Անճարացեալ սոցա՝ զիմեն առ նախկին րեզնանուր Ա. աղերէնցն , (որ այժմ կոչի պատուոյ աւագերէնց , և սակա ընդ տէրմեր հայերց յինքն քահանայից՝ հեռացեալ յամենայնէ հաղիւ երկմուտս զործէ յեկեղեցին) , և նորա արձակեալ պատգամ առ քահանայս՝ թէ անխնայեւ և անկանոն է զօր առնեն , և թէ հաւանեալ զիցեն պատկ ի նոսա : Յաւսուցեալ զիստարին ի գայրոյ թէ մեծ թէ ո՞վ Ա. ազգերէնցն հրամայող ինքեան , զի՞ կայ նորա ի մեղ և յեկեղեցիս : մեր են իշխանութիւնք եայլն . և մինչ ոմանց խոնարհութեամբ ասացեալ նորա եթէ ոչ որ է աւագերէնցն , զի՞նչ նշանակէ ապա (զալիցայն) սիրոցն ի դասի , զի՞նչ գաւազանն և արտօնութիւն նորա յեկեղեցիս եայլն , առաւել ևս սրտմտեալ պատասխանէ , «Ելէք , ելէք , ևս ոչ գիտեմ զայլին» : Անճարացեալ զառնան յեկեղեցին Լատինաց , որ խոստովանեալ զգաւաւորութիւն նորին և զՊապն , քուեալ անմեղանիս սրտմտեալ ջրովն օրհնեցեալ ըստ կանոնի տեղոյն , և ապա ամուսնացեալ հաստատին ժողովուրդ ի նա : Այսչափ համարօք քաւական առայս , զառնամ յայլ միւս իրաւունս բանի :

Լատին ի Զատիկական տօնո՝ մինչ ելեալ քահանայից ի տնօրէնէս ըստ սովորութեան , ժողովուրդ ոմն արհաւմարհանօք չէ բնկալեալ զնոսա ի տուն , և այսպէս անպատուեալ յետ անտի դարձուցեալ է պատուիրանաւ միւս անգամ այլ ոչ գնալ անդ : Ի լուր անցիցն՝ երբ արտօնութեամբ հարցաւ ի տանուտեանէ զպատմաւոր ասաց նա թէ՛ նախ քան յերկուց աւուրց ջրօրհնաց և Զատիկական տնօրէնութեանց՝ յընթացս ամաց չէք կոխեալ ոտք նոցին պեմն տան իւրոյ . երկրորդ՝ տեսեալ զքոյր իմ՝ այրաթող՝ մինչ մտեալ հոմանի երիտասարդի միով և յարուցեալ զընդոծին , է՞ր փոխանակ խրատու ձամ առանձին մկրտութեան , աւօք փառօք մկրտեալ յեկեղեցեոյ և սովորական չքով տարեալ ի տուն և տուեալ ի զիրիս մօրն . ընդէ՞ր երկիցս յամուրջ ի սեղանի նորին յընթացս բազմեալ առողջութեան և կենաց բաժակ ընդ նա ըմպին . ընդէ՞ր զուրտօց , մամախող , աջ համարցր և զպատարագէց նորա ընդունէին , փոխանակ մերժելու և խրատելու գնալ ի դարձ և յուղղութիւն : Բայց որպիսի զայս ամենայն ընդդէմ կանոնաց եկեղեցեոյ յօղոստ իւրեանց . շատ լաւ : Սակայն հարցանեմք նոյալ պայս մին , թէ ի մեռանիլ նորա յանկարծահաս մահուամբ և անհաղորդ , ընդէ՞ր մերժեցին զանշունչ մարմին իւր գէթ միով Հայրմարիս ի հող տալոյ : Թէ՛ պէտէ չառնալ թէ վերջին պայցումն նոցին ընդդէմէ մեր եկեղեցական կանոնի , սակայն ցաւօք սրտի ասեմ թէ՛

Քաղաքացեոյ պատկանելի հայրապետին վրայ , Գաւապարեան եպիսկոպոսին վրայ , և այլն , ոչ երբէք կրնան ամենին օրինաւորութեան հովանաւորութիւն մը զըտնէլ , թէ և «սրբոյն Պետրոսի զմբէթին հովանոյն տակ կատարուած ըլլան» : Զի կատարուեցան Արեւելոյց վրայ , որք «Արեւմտեան Պատրիարքի իրաւասութեան» ազատ են , և լրումն խաղաղութեան , որ և օտար պետութեան հպատակներն են : Բայց որպէսզի լաւ ևս ճանչցուի այդ ամեն բանի մէջ , որ բաց ի Հռովմայ «եկեղեցականութեան» , նաև «ոգի յապաշտութեան» զորաւրացած է ի նմա , յենք այն յանցանքները , որոց պարտաւոր դատեց Քրիստոսականոցի ժողովոյն խաղաղութեան այդ պատկանելի միանձնուրը :

Ա. Թէ իրենց միաբանութիւնը ոչ երբէք կանոնական կերպով հաստատուէ ի սրբոյ գահէն :

Բ. Թէ իրենց արարչն ոչ երբէք ընդունած է ի Պապէն «ընդհանուր արարչի» առանձնաշնորհութիւնը :

Գ. Թէ իրեն Անտիոքայ եպիսկոպոսութեան աստիճանը սրբոյ գահուն հրամանաւ ընդունած չէ : Եղբւրքեք Գաղանձեան , արդար և օրինաւոր ընդհանուր արարչ Լիբանանու Անտիոքայ Հայ միանձնաց , արդար և օրինաւոր արքեպիսկոպոս Անտիոքայ , Հռովմայ բարկութեան նշաւակ , փառնոր բու միաբանացը հետ անկեղծ շատաղով քու ազգութեանը : Բայց ի՞նչ պէտք ունէր սրբոյ գահուն հաստատութեանը Արեւելեան միաբանութիւնն մը , որ ի Լիբանան ծնեալ , և ըստ ազգային կարգաց՝ աճեալ Հոն նոյն արեւելեան պատրիարքին ազդեցութեանը և իշխանութեանը տակ : Ի՞նչ կրնար Պապին , որ «Արեւմտեան Պատրիարք» մըն է , մէջ մտնել արեւելեան եկեղեցիներուն առանձնորդաց աս :

Ընդդէմ նորին էր համանշամայն ստալին ընթացք նոցին . որովք քաջալերեալ յանցաւորին՝ եկաց մնաց ի մեղսն հաստատուն և հաղուով և մարմնով պարտական առաջի Աստուծոյ և մարդկան :

Գարձեալ եթէ այսպէս օրէնք և մատակարարութիւն եկեղեցեոյ , մագա զի՞նչ պարտինք ասել զառաջնոցն սակաւի մի յոռաւ : Թաղեցաւ փառօք և մեծաւ չքով՝ որդեղակուր զինքն սպան , (որոյ սիրտն թերեւս ցարդ ի գեղատառն քննիչին միայ յոգիաւոր պահեալ) : Թաղեցաւ մեծաւ պատուով՝ որ զի՞րովին գնաց , թաղեցաւ հասարակ չքով՝ որ զամա իբրեւ քան չէր հաղորդեալ և մեծաւ անհաղորդ : Արդ որովհետեւ օրէնք սուր եղեալ խաղաղի մատանց կամապաշտ և փողատէր պաշտօնից , ընդ այն ես ոչ խոնարհիմ . և յորժամ մեռայ՝ թմուրայցեն զմարմին իմ ի կեր զաղտնաց :

Արդ՝ որ ի բազմաց երկուքն յանդիման ձեւ եղան յոռով հրատարակման՝ ոչ առանց բարի գիտաւորութեան է . այլ հաւատամք թէ յԱստուածակոյն կողմունէ , որպէսզի միջոցաւ Արշաղաւադոյ այս ամենացաւալի եղբորութեանց լինէ հասցէ ուր որ արժանն է . թերեւս յայտնեցին թէ ինչինչ Նիկիոյ միջոցով օրհնուցով պատեալ կայ Հնդկաստան , և թէ զայս ոչ թէ չգիտէ թեմակալ Առաջնորդն Զուրաբու վանաց , այլ լաւ և գիտէ կարի քաջ . սակայն թէ առ ի՞նչ իբրեւ անուր զամենից անցանէ , գիտէ ինքն և իմացեալ են բազումք : Տէր ի բարձանց այս արասցէ մղորեալ և անտրուէն հօտի իւրում , մանաւանդ և փրկեցէ զժողովուրդ իւր յինքնա կարգ Առաջնորդաց վիճակաց Հնդկաստանի , եթէ չէ արժան յետորդ զնոսա կոչել : Այս պայս և այսու ամենայնիւ կորուսին զպատիւ կրօնի և անձանց՝ մինչ արաւարդ ստուերին չդին յիսկութեան . վայ՛ ժամանակիս՝ փրկեցէ Տէր զմեզ քան զայս յառաւելագոյն վատարութեանց :

Զերաւանօք բարեկամսանձ Հայու որդին :

Մայիսի 24ին կիրակի օրը ազգային Սահմանադրութեան տասնեւորդ տարեդարձը այս տարի ամեն անբուռնէ անելի փառաւոր և կանոնաւոր հանդիսիւ կատարուեց Պոսթօրի Պէյքազ գեղօք ուր ամենապատիւ սրբազան Պատրիարքին հրաւիրանօք գերա . Եւրպէյ խորէն եպիսկոպոսը սուրբ պատարագ մատուցեց և պարագայիս յարմար դեղեցիկ քաղով մի տոնէր է :

Խիստ շատ Հայ ժողովուրդ ներկայ գտնուեց է այս ազգային տօնախմբութեան , և Սահմանադրութեան կրօն թէ՛ «չափազանցութիւն ըրած չեմք ըլլար եթէ ըսենք թէ 25.000 հոգի են աւելի բազմութիւն կար» :

Եւս 25.000 հոգի ժողովուրդեան իւրաքանչիւրը հարկաւ մէկ արծաթ մէ՛ ճիւղէնէն աւելի ծախք ըրած

տիմանը և պատիւը ճանչնալու և հաստատելու : Ի՞նչ կապ ունեցան երբէք Պապին հետ արեւելեան պատրիարքեանք , իրենց պատրիարքական երկրին եպիսկոպոսաց ընտրութեանը և ձեռնադրութեանը համար , զոր կըլու տարէին իրենց ներքին ազգային բարեկարգութեան օրինաց համեմատ : Բայց Հռովմայ սրբաւորան օրս զամենայն ինչ , ընդ աշխարհ ամենայն , ինքեան կողմէ սեպ հականել , չէ թէ միայն ազգային , այլ և կանոնական իրաւասութեան հակառակ . և այդ նպատակին հասնելու համար չնկատէր որ բովանդակ աշխարհի զմեայ կը ձգնարէ ինքն իր վրայ գառին և զայլոյ առաւել , որ երկուքն ալ միատեղ նոյն աղբիւրէն կըլնէին . այսու տարբերութեամբ միայն , որ հոն գայլը և գառնը մենաւորիկ կըլնէին , այնպէս որ եթէ իրաւ եթէ անիրաւ , կրցաւ հազոր վրայ ելլել . բայց ներկայ պարագայիս մէջ , գառնը (Արեւելք) պաշտպանեալ է իւր հովոյն արթնութեան (իւր յատուկ պետութեան) որ մինչև հիմա իւր արթնութեան ցոյցերը տուաւ , հասարակաց հանդարտութիւնը պաշտպանելով ընդդէմ խռովակեր պաշտօնեայներու խաղաղութեան կրօնից :

Արդ ստոյգ աղբիւրէ գիտեմք , որ օսմանեան պետութիւնը ամենատարագը հրամաններ իրկած է առ Բիւսթիմ . Պէյ , որ Լիբանանու Անտիոքայ միաբանութիւնը ամբողջ հանել տայ ի Հռովմայ և որչափ կարելի է շուտ ի Կ. Պօլիս իրկէ . նոյնպէս փութացուէ նաև մեկնելու անկէց նաև այն եպիսկոպոսները որ օսմանեան պետութեան հպատակ են , իրենց քահանայիւրք և մարգիկներովը : Այսպէս և իրաւանց յաղթութիւնը կատարուած կըլլայ :

է նոյն օրը . բայց մեք՝ իրարու վերայ մշտէլ մէ՛ ճիւղէն հաշուելով կըտեսնեմք որ 25.000 մէ՛ ճիւղէն , այսինքն 500.000 դուրուշ ժողովրդեան քսակէն ելեւէ նոյն օրը , առանց մեծ դժուարութեան և մահաւանդ բազում սիրով :

Եւս քաջալերեալն օրինակին վերայ դատելով , կերել թէ ամենա . սրբազան Հայրիկը կրնայ յաջողել 50.000 ժողովրդէ , որեւէ միջոցաւ մշտէլ արծաթ մէ՛ ճիւղէն խնդրելով մէկ միլիոն դուրուշ շուտով ժողովել և Կ. Պօլիս աղբիւրէն պարտքը վճարել , Բայց ինչո՞ք համար մինչև ցայսօր այս փնջը «իդործ չէ փրկուեալ կամ չէ յաջողեալ» . ինչո՞ք արդեօք Կ. Պօլսոյ Հայ ժողովուրդը ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձին տօնախմբութեանը համար ազգայնախան ոգիէ շարժեալ , մէկ օրուան մէջ 500.000 դուրուշ ամենայն յօժարամտութեամբ ծախք կընէ և իւր ազգային պարտուցը համար միւսնոյն ազգայնախան չեւարժիր : Եւս որ պատճառը առայժման մեկնել կերել մեզ . բայց գոցէ Կ. Պօլսոյ ազգային լրագիրները կրնան բացատրել զայն ի շինութիւն ողջամտ ժողովրդեան :

Մեր համագործ եղբարք՝ Հակահասունեանց և Լատինացեոյ մէջ երկպառակութիւնը և կոխը դժբաղդաբար կըշարունակուին :

«Կիրակի առաւօտ (24 Մայիսի) , կըսէ Սահմանադրութեան կաթնիկաց եկեղեցին բանադրանաց կոնգրակ մի կարգացուելու առթիւ խոսիւթիւն , կոխ և ծծկուեալ ելաւ . բայց ոստիկանութեան զինուորները հասնելով զաղբիւրէն , և կռուողներէն 5-6 հոգի ոստիկանութեան դուրը խրկեցին» :

Ռեպուտեմ Իզմիրի Հայ երեւելի գերդաստաններէն գրեթէ ամեն տարի ամառը դուստնաց կամ օգափոխութեան պատճառաւ ի Փարիզ գացողներ պակաս չեն ըլլար , սակայն այս տարի նոյն Դանապարհօր դուրսը ընդ գերդաստանաց թիւը շատ աւելեալաւ այսինքն մինչև տասի կըհասնի :

Իզմիրի Հայ ժողովրդեան այս քաղաքակրթական շարժումը և այս տեսակ օգտակար Դանապարհօր դուրսները՝ կերպիւ իւր բարեգոյշակ ապացոյցներ կըհամարուին անոնց նիւթական և բարոյական յառաջադիմութեանը . որուն վերայ կը յուսամք թէ՛ մեզի հետ պիտի ուրախանան մեր ընթերցողները :

ՀԱՆԱՔԱՏՈՅՔ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՑ

Երբեք ապառուել թ . Երբեք անի ի պէտս ազգային վարժարանաց :

Յորում պարտեալին հանդերձ ծանօթութեամբք ազգի ազգի ընտիր հատուածք ի նախնի եւ յարդի հեղինակաց կամ բարգմանաց , արձակ եւ չափաւ :

Տպագրութիւն Ս. Ն. եւ Դանապարհան , ի խաղաղիւրդ Կ . Պօլսոյ

1870

Այս պատուական գիրքը՝ որ յերկուս հատորս բաժանեալ եւ ուրաւալ 470 երես բաղկացալ է , Հայ գրականութեան պարճանքը կըհամարուի եւ շատ օգտակար է հայերէն գրաբար լեզուն ուսանիլ փափարող աշակերտաց . որոց ճաշակը դիւրաւ կրբեղու նպատակաւ կարգադրուած է . հետեւաբար զարգաց համար ամենահարկաւոր դասագիրք մըն է :

Կըվաճառի ի Կ . Պօլիս ի գին 30 դուրուշի :

Գաղանձիք Փարիզի վիպասանութեան ուրբերոյ եւ վերջին հատորը , նմանապէս թշուառներ կոչուած վիպասանութեան տասներորդ եւ վերջին հատորը մօտեւս ի յոյս ընծայուեցան ի Տեոփեան տպարանն եւ կըվաճառուին՝ առաջնոյն իւրաքանչիւր հատորը 15 դուրուշի եւ երկրորդին հատորը 18ի :

ՄԱՐԻՍ

Եւրոպայի Կրօն ՄԱՐԻՍ ԵՐԵՎԱՆԻ

Եւրոպայի հոգաւոր գաղղիացի մատենագիրն այս բարոյական ընտիր վեպը , զոր մեծարգոյ պարունակէ Գրի . Չիլիկիլիեան աշխարհաբար հայերէնի բարգմանած է , հետգնեալ հատոր առ հատոր պատուական թղթով պիտի ճրատարակուի ի Տեոփեան տպարանն Զմիւռնիոյ :

Ամբողջ բարգմանութիւնը զորս հատորներէ բաղկացեալ պիտի ըլլայ . որոց առաջին հատորին տպագրութիւնն արդէն ընթացած ըլլալով՝ ամեն գրավաճաւ :

ուաց բով ծախու. դրոսած է քէ ի Պօլիս եւ քէ քաղաքս:
Այս առաջին հատորն ուրաժայ 317 էրեսէ բաղ-
կացեայ է եւ կըլլաճառի ի գին 20 դուրուշի: Ամբողջ
վիպասանութեան բաժանորդագրութիւնն 65 դուրուշ
է կանխիկ. իսկ Միգերայի եւ Պաղտնիք Բարիքի
վիպասանութեանց բաժանորդաց համար 60 դուրուշ:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. 3 ՅՈՒՆԻՍ

Բէրայի ահադին կրակին ամենացաւուն հետեւ
թիւնները օր ըստ օրէ եւ առաւել զգալի կըլլան եւ
բազմաթիւ հրկիւղեց կացութիւնը կարծուածէն ա-
ւելի դժբաղդ է: Ուստի մայրաքաղաքին երեսներն
ընդ միմայան յանձնաժողով մի կազմելով մեջէնին
զբաւ ժողովել ի նպաստ հրկիւղեալ կարօտեցող
կըհաստատեն թէ այս նպատակաւ մինչեւ ցայսօր
ժողովուած դրամական նպաստից գումարը՝ 100.000
լիւայէն աւելի է:

Կիսպանները իրենց աէրութեանց գրամական
օղորդութիւնը խնդրած ըլլալով, կը յուսացուի թէ
ոչ սակաւ մարդասիրական նպաստ պիտի ըլլայ եր-
այական մեծ աէրութիւններէն ի միթիւրութիւն
հրկիւղեալ աղքատաց: Կըլսեմք թէ Կաղիլոյ կայս-
րուհին 10.000 Ֆրանք յուղորներ է, խնդրելով որ
այս գումարին կէսը՝ դաղըրացի եւ մնացեալ կէսը
ամեն աղի կարօտ հրկիւղեցող բաժնուի: Մարտիկայի
Լ. զոտնի եւ Մանչէսթըրի մէջ եւս յանձնաժողովներ
կազմուեց ինչ որոնք սկսեցին ողորմած անձանց
նուէրները ընդունել ի նպաստ Բէրայի հրկիւղեցող:
Կըհաստատեն թէ Մայիսի 24ին պատահած հրե-
ղէհին մէջ 500 անուանական հազար օսմանեան
լիւայի քոնսոլիւտ եւ 100.000 լիւայի գրամաթուղթ
պահպայ՝ հոյ ճարակ եղեր է:

Լ. զոտնի կըզրեն թէ յիշեալ մայրաքաղաքին
մէջ Կ. Պօլսոյ հրկիւղեցող համար գործատանց տե-
րէն (Ֆապրիքան) բոլորած ստորագրութիւն քանի
մը օրուան մէջ 70.000 լիւայի հասեր է:

Բարձրա. Մուսթաֆա իսպիլ փաշային առաջար-
կութեամբը եւ անոր հզօր պաշտպանութեան ներքեւ
հաստատուած շոգենաւուց ընկերութիւնը մեծ յոյսեր
կուտայ ամենայն բարեկարգութեամբ եւ յաջողութեւ
յոտաջող խնամք: Այս ընկերութեան տեսչութիւնը
Բրէտի ժէնէրալ պանքային յանձնուեց է:

Ուրախ սրտիւ կըծանուցանեմք թէ Բուսթիլի եր-
կաթուղեաց շինութեան աշխատութիւնները սկսան:
Կըլսեմք թէ յիշեալ մեծ ընկերութիւնը 3000
լիւա նուիրեր է ի նպաստ Բէրայի հրկիւղեցող: Կը-
մանապէս օսմանեան կայսերական պանքան 3000 լիւա
առեր է: Իսկ Բրէտի ժէնէրալ եւ Սոսիէթէ ժէնէ-
րալ մայրաքաղաքին պանքաները իւրաքանչիւրը 2500
լիւա շնորհեր է:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԵՎ ԻԼԻՔԻՐ

Զմիռնիա, 6 Յունիս:

Պէյոդուլի մէջ անցեալ ամսոյ 24ին պատահած ահա-
ղին հրդեհին լուրը ոչ սակաւ ցաւ պատճառեց քաղա-
քին ողորմած երեւելի անձանց. որոնք միութեանց գու-
մարուելուն օսմանեան կայսերական պանքան եւ իրենց
մէջէն յանձնաժողով մի հաստատեցին ընդ նախագա-
հութեամբ մեր վսեմա. ընդհանուր կառավարչին: Այս
յանձնաժողովը՝ որուն մէջ ամեն աղի անդամներ կը-
գտնուին, արդէն սկսաւ բարեօժիտ անձանց գրատուն-
ները երթալ եւ անոնց կամուար նուէրները ժողովել ի
նպատակ: Պօլսոյ հրկիւղեալ կարօտեցող: Մինչեւ ցայսօր
հաստատուած գրամաց գումարը՝ 700 լիւայի կըհասնի. ու
բուն զուլում 400 լիւա նշանակուած կըտեսնեմք վսեմա.
Վէլի փաշային անուամբ:

Գաղղիոյ գրահատը շոգենաւուց քորկէթը Պէլլիքիօզ
կոչուած՝ անցեալ կիրակի օրը մեր նաւահանգիստը հա-
սաւ Բիւրնուսն գալով: Յիշեալ զեղեղիկ շոգենաւուն
մէջ կըգտնուի ծովապետ Եւլիսիէ, որ միջերկրական
ծովուն գաղղիացի նաւատորմին հրամանատարն է:

Անցեալ շաբթու հասաւ ի քաղաքս մօտիւ Էյնո, որ
էլէվթոսիւնի պաշտօն պիտի վարէ Գաղղիոյ հիւպատո-
սարանը. որուն առժամանակեայ վարչութիւնն եւս յիշ-
եալ պաշտօնատարին յանձնուած է մինչեւ ընդհանուր
հիւպատոս մօտիւ Պէլլիքիօզ կոմսին վերադարձը, կամ
անոր յաջորդին կարգուելը եւ դալը:

Յոյն երկրասարդ մի որ երկուշաբթի օրը Բօրսէ-
լիօյն կուգար քիչ մը արբած եւ նաւակին ծովը նստած

էր, ճանապարհին Հիւսիսային հովան բռնութենէն մեղ-
ուելով ծովը ինկաւ եւ խղճուեցաւ:

Անցեալ շաբթու Փարիսաղղու Սնտաստ աղային
Ֆրէնչիանէին մէջ գիշեր ժամանակ գողեր մտնելով,
հրեայ սեղանաւորի մը գրատունը կըբռնան եւ գրամար-
կեղ մէջ գտնուած 40—50 հազար դուրուշի ոսկին կը-
վերցնեն: Ոստիկանութիւնը կըշարունակէ իւր հետա-
դատութիւնները յիշեալ գողերը ձեռք ձգելու համար:

Անցեալ ամսոյ 31ին կիրակի օրը Կիօղիլիէին նո-
րակապոյ փորթի եկեղեցւոյն տօնախմբութիւնը ըլլա-
լով՝ որ շինեալ է յանուն Ս. Երրորդութեան, որժա-
Պետրոս երկրասարդ վարդապետը՝ ըստ հրամանաց ա-
նապատիւ սրբադան Ստաթիորդին միւրոյ՝ յիշեալ եկե-
ղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատուցեց եւ կարճ
բայց ազգու առեւտրաբանութիւն մը ըրաւ ի ներկայու-
թեան բազմաթիւ հաւատացից:

Յայտնի է թէ յիշեալ վարդապետը՝ որ մեր Սրբազա-
նին ձեռնարուն աշակերտն է, իւր սուրբ աստիճանին
ձեռնադրութիւնը քանի մը ամիս ի վեր միայն ընդո-
նած է եւ մեծամեծ յոյսեր կուտայ պատիւ ընելու վար-
դապետաց դասուն՝ իւր խոհմ ու ծանր վարձակրովը
եւ իւր ուսումնասիրական ջանքը:

Պոստիլի երկաթուղւոյն շինութեան աշխատու-
թիւնները անցեալ շաբթուանէ ի վեր սկսան: Հիտեա-
րար շատ շանցած իւլիսին մինչեւ յիշեալ գիւղին մէջ
երկաթուղիով երկաթուղւոյն պիտի ունենան:

Երէկ իրկուան գէ Լ. յոյն զեղը հրդեհ մի պատահե-
լով, երկու տուն այրեցաւ:

Նշգրտական կառավարութիւնն հրատարակեալ
պաշտօնական հաշուեցուցակի մը մէջ կըտեսնեմք թէ
յիշեալ իշխանութեան Բարձրագոյն Գրան վճարած
տարեկան տուրը 66 միլիոն դուրուշի չափ է: Բարձրա.
Խըտիվին տարեկան վարձքը՝ 30 միլիոն դուրուշի կը-
հասնի եւ անոր զերդաստանին անդամոց ալուած տա-
րեկանները՝ ընդամենը 11 միլիոն է:

Եղիպոտի վսեմա. Խորշիտ փաշան, որ այժմ
Բարձրագոյն Գրան ծառայութեան մէջ կըգտնուի եւ
Յիվայիտի Պաճանիկ ընկերութեան շոգենաւուց վերա-
տեսչն է, հիւզարթի տաւ օտուռն ինչ ընկերութեան
մէջ շոգենաւուց հասաւ իւլիսին եւ օրհանդէս տալով
եւս մեծաշաք Գրիգոր Եփէմիոսին տուր:

Դորին Վ. սմիթ թիւնը՝ որ Յիվայիտի ընկերութեան
դանդան քաղաքները ունեցած գործակալութիւնները
(սոճէնիլ) աչքէ վրայի անցնէ եւ պիտի կարգադրէ, քա-
նի մը օր իւլիսին միւրէ կուս, պիտի շարունակէ իւր ծա-
պարհորդութիւնը:

Վէնայի կըծանուցանեն թէ Եղիպոտի գաշա-
ժամանակ իշխան Բարձրա. Մէհմէտ Թէլիֆի փաշան
ժամ առ ժամ կըսպասուի ի յիշեալ մայրաքաղաքին,
ուր կայսեր հիւրը պիտի ըլլայ եղեր ըստ հրաւիրանաց
Դորին Վ. հափառութեան: Յայտնի է թէ Կ. Բարձ-
րութիւնը անցեալ ամսոյ 24ին ի վեր Կ. Պօլսի կըզու-
նուի. որ հասած է Մահմուտ կոչուած եղիպոտիան
շոգենաւուց ֆոնկիսով:

Աթէնքէն հասած լուրերը կըծանուցանեն թէ զըն-
դապետ քեր Բորոնէօ՝ ըսած ըլլալով թէ պատերազմի
նախորդ պաշտօնեաց քեր Սուլո հաղորդակցութիւն ու-
նէր Մարաթիոն աւաղակայ գնդին հետ, ատրճանակով
մեռնամարտութիւն մի անգի ունեցեր է այս երկուքին
մէջ եւ քեր Բորոնէօ վիրաւորուեր է աղիւրէն (քալալ):

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ

Բամպակին կացութեանը նոր փոփոխութիւն մի
չեղաւ: Մեքենայով մաքրուած ապրանքը դիւրաւու-
ած է 595 դուրուշի կենդինարը:

Ըֆիոնին նոր հունձէն 50 կողովի չափ հասաւ,
բայց տակաւին վաճառում մի չեղաւ. սակայն առա-
ջիկայ Օղոստոս եւ Սեպտեմբեր ամսոց մէջ յանձ-
նուելու պայմանաւ եւ արժեքին կէսը կամ երկու եր-
րորդ մասը այժմէն վաճառուելով, 3000 շէքի չափ
աֆիօն վաճառուեցաւ 220—230 դուրուշի չէքին:

Կեթեքի կողմերէն հասած վերջին լրոց նայելով,
կերեւի թէ նոր հնձոյն առատութեան յոյսը ի գերեւ
պիտի ելլէ, կըսեն:

Ուշաբթի բուրդը կուգուի միշտ եւ կըծախուի 270էն
մինչեւ 305 դուրուշի կենդինարը ըստ տեսակին:

Բեքթաշյան դիւրաւաճառ է 280—330 լիւա տե-
սակին եւ ըստ քաղաքէն ուսկից բերուած է:

Փալամուտէն 2500 կենդինար՝ Ընդդիմ տեսակ
ապրանք ծախուեցաւ 88 դուրուշի կենդինարը:

ԾԱՆՈՒՅՄՈՒՆԻՔ

Միեւոր Լամաճուկ Պատի՝ իմաց կուտայ յարգոյ
հասարակութեան ընդհանրապէս եւ իւր յաճախոր-
դացը մասնաւորապէս քի իւր ծովու բաղնիքները
քանի մը օրէ հետեւ վերահաստատուած են ի նաւա-
մատոյցն Մարիէիսի, որ յուսացուելու եկողները ա-
մեն դիւրութիւնները պիտի գտնեն:

Գաղղիացի պարկեշտ եւ ուսումնական օրիորդ մի,
որ բիւնոյի եւ երգելու ուսուցիչ է, պարապ քանի
մի ժամ ունենալով, կընայ մատուցանել զայն՝ դատ-
աւանելու փափարդաց: Ուգոլը՝ պետք է որ մօտի ժ-
բասրեցանին հետ տեսնուի ի Սիմաճուղու խանն:

ՀԻՒՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԴԵՂԱՏՏՔ ՀՈՒՆՈՒՅՄՈՒՆԻՔ

Մարդոյ իշխան գործիւն (սիւնի) շատ յոգնած ըլլալը
սակաւի ախտ մըն է եւ զիջերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ զը-
զու ուղիւնը մշտապէս է յոյժ. վսեմ զի ուր գտնուել է անոր գե-
ղը: Միակ զեղը այս է. քիչ խմեցին, զարեւոյր, եւ ող-
ից ընդկեր. եւ աւելի աղիկ կըլլայ որ բուրդին հեռանաւ ու-
նոնցմ, եւ ամենին չլսեմ. նմանապէս խաճկէ մի խմեց, եւ անոր
աղի թեթեւ թեթեւ (չոյ) գոհ եղեր: Կարելի եղածին չափ մե-
քուր օր ձծէ ամեն գիշեր իմ դեղահաստիւրէս երեք կամ չորս հա-
կըլէ շատ միւս կը համեմունք (սուլ) հեռի կեցեր: Եթէ
այս օգտակար կանոնները ճշգրտութեամբ ի գործ դնելու ըլլաւ,
միտքը շատով պիտի հանգստանայ, մարմնը աւելի պիտի ըլլայ
պիտի մոռնաւ թէ իշխան շարժումն ստեղծար:

ԱՆԿԱՐԻՈՒԹԻՒՆԵ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ
թէ կըլլանք չափէն աւելի ընդհանր կըլլայ կամ բաւական չին ը-
լաւ, թէ քաղը կամ աւաղը երկաթանց կը համին կամ թէ ա-
յոնց մէջ ցաւեր կը դիտանան մէքին համապատասխանած մասը: Այս
ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլ օուէի դեղահաստե-
րը անուշ տոգեալ հրահանգաց համաձայն եւ անոր սակեղանից չը-
փեւ երկրամեջ մարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը: Այս
գարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ու-
րիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան:

ՍՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԻՈՒՅՄՈՒՆԻՔ

Որ եւ զեղ մի չկրնար ստամբի գործութիւնը նորոգել
աղէկցնել զայն շատով ինչպէս այս դեղահաստերը որոնք անարեւ-
խառնութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բուրբ թիւթ-
կութիւնը ու կլանեն եւ կը համին ի լեւորդ (սուլ) (սիւնի), ու
բուն գործողութիւնը կը կարգադրեն: Զիջերուն ամենափոքր
(սուլ) դեղաբերու մէջ արանչելի երկրորդութիւն մի ունի եւ լեւորդ
ու ստամբին ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ:

ԲՈՐՈՒԹՅԱՆ ԹՈՒՆՈՒՅՄՈՒՆԻՔ (սիւնի) ՀԱՁ ԵՒ

ՀԱՐԻՈՒՅՄՈՒՆԻՔ

Հնչաւութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը
ամեն ախտն աւելի յաճախ կը պատահի եւ երբեմն աւելի վտան-
գաւոր է: Ասոց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նը-
շանները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլ օուէի հաշակաւոր դեղա-
հաստից միջոցաւ: Ասոց շատով կը գարմանին արեւն որ եւ աւ-
ժամանակեայ անշարժութիւնը, կը թեթեւցնեն խցած շնչափնե-
րը, կը բարեխառնեն շնչաւութեան աստիկ արագութիւնը եւ կա-
րողութիւնը կուտան շնչափոխը ու թորեցուն դիւրութեամբ ու կա-
նոնաւորուեալ գործելու: Այս դեղահաստերը՝ իրենց մաքրողական
գործութեամբ կը սրեն արեւը ամեն աղտոտութիւններէ, եւ այն
եղանակաւ կը զօրացնեն դեղութիւնը (սիւնի) ընդդէմ ծիւրա-
կան ախտի, շնչաբերութեան, եւ արեւ լըջային տկարութեանց:

ՏԱՐԱՅԵԱԼ ՄԱՐԳԻՆԱՅԻՆ ԲԱՆԿԱՅՈՒԹԻՒՆԵ

Տկարութեան, թուրութեան եւ ջրացաւութեան դեղաբերու
մէջ, որոնք որ եւ ինչպէս կամ գերբաւական չափազանցութենէ յա-
ւաջ եկած են, այս դեղահաստից այլալիչ եւ նորոգել ներդրուած
թիւթ մեծապէս օգտակար է. քանի մարդոցութիւնը կը վերահա-
տատէ, մարմնին ամեն հիւանդութեանը կը կանոնաւորէ, ջրայի-
գրութիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարգարեւ եւ գերբա-
ւսն աւաղեցութիւնը ձեռք կը բերէ:

Հոլ օուէի դեղահաստերը ամենին օգտակար դեղերն են հե-
տեալ հիւանդութեանց համար:

Հնչարգեցութիւն, Զօրացաւութիւն, Թորացաւութիւն,
Մարմնային ախտ, Տեսաւտեմութիւն, Զուր որովայնի,
Խիթ (սուլ), Տեղադրութիւն, Միգրացիութիւն,
Հարբուցիւն, Անմարտողութիւն, Բարբոցում,
Ծիւրական ախտ, Գալուկ, Ախտ ընդերաց,
Թանջ (սիւնի), Բարբոցում, Անկանոնութիւն, Կոր-
խոյլ պարանոցի, Բար կամ խիճ միգր-
անց, Անոտութիւն, Նոցի, Մորթային հիւանդու-
ւերդի հիւանդութիւնը Գլխացաւութիւն, Թիւթ,
Փողացաւ, Արորդիւտեան ախտ, Սոցողութիւն:

Գիտեալ արժան է որ տպեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով
որոցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ ի տեղե-
կութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ:

Խմբագիր—տէր Երազմայր

Դ. Դաւիթ Գ. Պալտապալեան:

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՒՅՄՈՒՆԻՔ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ